

Moravcsik Gyula

Bizantinológus, klasszika-filológus

Budapest, 1892. január 29. – Budapest, 1972. december 10.

Evangelikus családban született, középiskolai tanulmányait a fasori gimnáziumban fejezte be. Egyetemi éveit az Eötvös Collegium tagjaként töltötte, bölcsészkarai tanulmányait 1914-ben doktorátussal zárta. Ezt követően bevonult katonának, a keleti frontra került, és orosz fogságba esett, a szibériai Krasznnojarszk és Irkutszk mellett töltött hosszú évek után csak 1920-ban térhetett haza. Rövid ideig középiskolában tanított, 1923-tól 1936-ig az Eötvös Collegium falai között görög és latin nyelvet oktatott. 1924-ben magántanári habilitációt szerzett, 1934-ben a Pázmány Péter Tudományegyetem rendkívüli tanára, 1936-ban a görög filológia rendes professzora lett, 1969-ben innét vonult nyugdíjba. Időközben 1934-ben az MTA levelező, majd 1945-ben rendes tagjává választották.

Fordulatokban gazdag életpályáját folyamatos tanulással és kutatással töltötte. A szibériai táborokban megtanult oroszul és törökül – ez utóbbihoz kéziratos nyelvtant is írt –, majd újjörögül is. 1913-ban – még hallgatóként – kikerült a középkori filológiai és bizantinológiai kutatás két legkiemelkedőbb központjába, Münchenbe és Párizsba. 1926–1927-ben a Római Magyar Történeti Intézet tagjaként Rómában, 1930–1931-ben és 1934–1935-ben pedig Görögországban tanulmányozott bizánci kéziratokat. Tudományos programjához Gombocz Zoltántól (1877–1935) kapta az első ösztönzést, aki később maga is az Eötvös Collegium igazgatója lett (1927–1933). A magyar és a sztyeppei török nyelvű népek szórvány nyelvemlékeit kezdte összegyűjteni.

Munkája kezdetén szembesült azzal, hogy a kutatáshoz szükséges alapvető segédeszközök teljességgel hiányoznak a Bizánc-kutatás fiatal tudományterületén, így ezek létrehozásáról is saját magának kellett gondoskodnia. Már első tudományos publikációját – 1914-es doktori értekezése – előrevetítette

A magyarság múltjának a kutatását a széles értelemben vett, egyetemes bizantinológiával kapcsolta össze.

későbbi tevékenységének legjellegzetesebb vonását: a magyarság múltjának a kutatását a széles értelemben vett, egyetemes bizantinológiával kapcsolta össze. Tudósi életművének

számszerű adatai elképesztő szorgalomról és munkabírásról vallanak, munkái közül négy különösen időtállóan bizonyult, és a tudományterület kézikönyvévé vált. *A magyar történet bizánci forrásai* (1934) manapság is nélkülözhetetlen eszköze a magyar régiség kutatásának, a *Byzantinoturcica* (I–II, 1942–1943) első kötete pedig az idők során a bizánci historiográfia történetének alpművévé lett. Elkészítette Bíborbanszületett Konstantin császár *A birodalom kormányzása* című művének kritikai kiadását (1949), majd máig érvényes magyar fordítását (1950), de tetemes részt vállalt angol nyelvű kommentárjainak megírásában is. Kétnyelvű kötetben tett közzé papirusz- emlékeket, megírta a bizánci–magyar kapcsolatok történetét magyarul és angolul, időtálló bevezetést írt a bizantinológia tudományába anyanyelvén és németül, és számos tanulmányt tett közzé. Egész életében dédelgetett terve azonban csak halálát követően, tanítványainak – Ritoók Zsigmondnak és Kapitánffy Istvánnak – köszönhetően valósulhatott meg: *Az Árpád-kori*

magyar történelem bizánci forrásai a magyar múlt megismeréséhez nélkülözhetetlen bizánci forrásokat óriási tudományos apparátussal, két nyelven adja közre.

A tudományszervezés feladatait lelkiismeretesen végezte, szorgalmas szervezője volt az akadémiai közéletnek, különös tekintélyével hatékonyan képviselte szűkebb tudományterületének érdekeit, közben pedig vezette a budapesti egyetem görög tan-székét. Munkásságának másik kötelességszerűen végzett területe volt a tudományos utánpótlás nevelése. Oktatómunkája hatékonyságáról mindennél meggyőzőbben vall a *Magyar–Görög tanulmányok* harminc kötete, amelyek egytől egyig doktori témavezetettjeinek munkái. A hallgatóit, az ellenvéleményt és az igazságot mindenkor tiszteletben tartó, szerény magatartásával nevelő professzornak köztünk élnek tanítványai, Maróth Miklós és Ritoók Zsigmond. Ennek jelentősége aligha túlértékelhető: Moravcsik Gyula személyén keresztül hidat jelentenek a tudományszak hazai megteremtőinek nemzedékéhez, a szellemi dédszülőkhöz.

Az 1930-as években a tudós súlyos elméleti vitába keveredett a tudományterület másik rendkívül felkészült képviselőjével, Kerényi Károllyal. A vitában a görög és latin tudományoknak az oktatásban való visszaszorulása miatt aggódó Moravcsik azt hangsúlyozta, hogy a magyar tudományosság azzal gyarapíthatja leghatékonyabban az egyetemes emberi tudást, ha az őt fenntartó nemzeti közösség múltjáról és jelenéről módszeresen kimunkált ismereteket biztosít annak számára, és ezen cél érdekében bölcsen gazdálkodik a rendelkezésre álló emberi és anyagi erőforrásokkal. A tudomány művelésének ez a történeti folytonosságra összpontosító elképzelése – Kerényinek a szinkrónia elve alapján kiformált egyetemes ókortudomány-konceptiójával ellentétben – nemzeti tudományként tekintett a klasszika-filológiára, melynek nemcsak az a feladata, hogy az ókor világát öncélúan kutassa, hanem az is, hogy az antikvitás örökségét karbantartsa, és a róla való tudást korszerű formában a művelt közönség rendelkezésére bocsássa. Moravcsik munkássága önmagában példát adott arra, hogy a nemzeti tudományt egyszerre lehet és kell is nemzetközi színvonalon, magas mércéknek eleget téve művelni. Hat külföldi akadémia – köztük a bajor és az osztrák –, továbbá számos nemzetközi tudományos társaság tagja, magas hazai és nemzetközi kitüntetések birtokosa volt. Napjainkban a piliscsabai Iosephinumon a nevét viselő kutatóintézet épül.

Szovák Kornél